

Joanna Gajda

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Aktywność społeczna młodzieży w odpowiedzi na pytania: jak i dlaczego – wykorzystanie metod badań jakościowych do analiz wybranej grupy¹

1. Wybrane badania ilościowe nad stanem społeczeństwa obywatelskiego w Polsce

W praktyce badawczej bardzo popularne są ilościowe ujęcia tematu 'aktywności społecznej'. Żeby móc poddać wspomnianą 'aktywność' badaniu, wymaga ona operacjonalizacji. Określić ją można jako „uwarunkowaną społecznie, przejawiającą się w różnych formach każdą podjętą z własnej inicjatywy, realizowaną na podstawie uprzednio zdobytej wiedzy społecznej, świadomą, celową, dobrowolną, nieobowiązkową i nieodpłatną działalność indywidualną lub zespołową na rzecz innych osób, grup czy środowisk społecznych”². Aktywność społeczna jest jednym z podstawowych wymiarów 'tworzących' społeczeństwo obywatelskie³ dlatego badania wskaźników 'aktywności' są zwykle powiązane z próbą analizy kondycji społeczeństwa obywatelskiego.

Nie można oddzielić aktywności od społeczeństwa obywatelskiego, które jest zjawiskiem o długiej historii i ze względu na swoją specyfikę niemożliwym do

¹ Artykuł odnosi się do danych z lat 2007–2008 i oddaje obraz aktywności społecznej młodzieży w Krakowie w tamtym okresie. Opiera się na wynikach badań ilościowych dla lat 2007–2008, które stanowią kontekst dla wtórnej analizie danych jakościowych uzyskanych w badaniach realizowanych przez Sekcję Badań Społecznych Koła Naukowego Studentów Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego na zlecenie Urzędu Miasta Krakowa, wśród młodzieży gimnazjalnej w Krakowie w 2008 roku. Badana wtedy młodzież to obecnie, w roku 2014, osoby powyżej osiemnastego roku życia (19–22 lat). Raport z badań 2008: <http://www.archiwum.mlodziez.info/files//Aktywnosc%20spoleczna%20mlodziezy%20Raport%20z%20badan%20XII%202008.pdf> [20.12.2013].

² M. Prokosz, *Aktywność społeczna młodzieży szkół średnich w środowisku wielkomiejskim*, Wrocław 2000, s. 95.

³ P. Gliński, *O społeczeństwie obywatelskim w Polsce: teoria i praktyka*, [w:] *Homo eligens. Społeczeństwo świadomego wyboru. Księga jubileuszowa ku czci Andrzeja Sicińskiego*, red. D. Gawin, Warszawa 1999. Piotr Gliński wskazuje, że społeczeństwo obywatelskie charakteryzują: aktywność społeczna, innowacyjność i kreatywność grup interesów, wielość relacji poziomych – sieciowa zasada organizowania się obywateli.

jednoznacznego zdefiniowania, co znacznie utrudnia badanie. Wśród faz rozwoju tradycji społeczeństwa obywatelskiego⁴ można wyodrębnić cztery drogi interpretacji tego pojęcia ujmowanego jako nurt: „polityczny”, „wspólnotowy”, „liberalny” lub „obywatelski”⁵. W Polsce w ramach projektu *Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego*⁶ (ISO) stworzono definicję operacyjną, która określa społeczeństwo obywatelskie jako „przestrzeń na zewnątrz rodziny, władzy państwowej czy obszaru regulowanego mechanizmami rynkowymi, w której ludzie dobrowolnie się zrzeszają, aby działać na rzecz wspólnego dobra”⁷. Określonymi w *Indeksie* ‘wskaźnikami’ społeczeństwa obywatelskiego stają się zatem przykłady aktywności – zachowania zaangażowanych społecznie jednostek, które: podejmują aktywność w dobrowolnych organizacjach, uczestniczą w kampaniach wyborczych, głosują i zabierają głos w sprawach ważnych dla nich samych i społeczności. Działania podejmowane przez nich mają wpływ na kształtowanie się życia politycznego, bo zgodnie z zasadą subsydiarności – aktywni na rzecz najbliższego otoczenia ludzie przyczyniają się do zmian ogólnospołecznych. Dlatego też mogą stać się przedmiotem analiz politologicznych, politolog może korzystać z realizowanych badań w tym obszarze, co przedstawiono poniżej.

Analizę aktywności umożliwia na przykład wspomniany projekt *Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego*, który opiera się na analizie danych zastanych, wykorzystując dostępne bazy danych i wyniki zrealizowanych już badań dotyczących obszaru społeczeństwa obywatelskiego⁸. Autorzy poprzez wyznaczone wskaźniki, wcześniej skonceptualizowane, ocenione przez ekspertów, wyskalowane, tworzą diagnozę umożliwiającą krajowe i międzynarodowe porównanie. Jak wskazuje *Raport ISO*, wyniki mają być polem do dyskusji, ale dzisiaj nie dają odpowiedzi, co zrobić, żeby poprawić sytuację⁹. Efektem jest wizualizacja zwana diamentem społeczeństwa obywatelskiego opisująca sytuację w ramach czterech wymiarów: struktury, wartości, efektów działań i środowiska działań.

⁴ H. Ciążela, *Obecny renesans idei społeczeństwa obywatelskiego a autonomiczność jednostki*, [w:] *Różne oblicza podmiotowości we współczesnej Polsce*, red. M. Orłowska, M. Jaworska, H. Ciążela, Warszawa 2001, s. 135–144.

⁵ P. Gliński, *O pewnych aspektach obywatelskości*, [w:] *Jak żyją Polacy?*, red. H. Domański, A. Ostrowska, P.B. Sztabiński, Warszawa 2000, s. 364.

⁶ W oparciu o projekt CIVICUS, źródło: <http://civicus.org/index.php/en/what-we-do-126/2014-04-25-03-26-23/csi> [28.06.2014].

⁷ *Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego* 2005, Projekt CIVICUS Klon/Jawor, Warszawa 2006.

⁸ *Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego* 2007, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008, s. 81. źródło: http://portal.engo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/INDEKS_SPOLECZENSTWA_OBYWATELSKIEGO_2007_LAST2.pdf [26.03.2009].

⁹ Tamże, „Dane zebrane w raporcie ISO mogą stanowić punkt wyjścia do rzeczowej debaty nad stanem społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Aktywny udział w tej debacie muszą wziąć wszystkie zainteresowane strony, przedstawiciele administracji publicznej i trzeciego sektora, media i opinia publiczna. Słabości polskiego społeczeństwa obywatelskiego należy potraktować jak wyzwania, a nie jak historyczno-kulturowy kliniec, z którego nie ma wyjścia”, s. 81.

Wykorzystać można również realizowane projekty badawcze takie jak *Diagnoza Społeczna*¹⁰ (sytuacja w Polsce) i *Europejski Sondaż Społeczny*¹¹ (sytuacja w Europie i wybranych krajach), które dostarczają danych¹² do określania stanu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, a ponieważ realizowane są cyklicznie, umożliwiają porównanie tendencji. Dostępne zbiory danych pozwalają badaczowi na samodzielną analizę zebranego materiału i wyciąganie wniosków, można też skorzystać z gotowego opracowania w postaci raportu *Diagnozy Społecznej*. Powyższe, dostępne do samodzielnej analizy lub kompleksowo opracowane zbiory danych i wyniki dają odpowiedź na pytanie: ile? jaka część? z jakiej grupy? z jakich regionów? jaki procent? jakiego rodzaju działalność? Jeśli jednak ujmemy aktywność społeczną zastanawiając się nad motywacjami jednostek, musimy badać ją innymi metodami.

2. Aktywność społeczna: jak i dlaczego

Należy podkreślić, że nie można mówić o istnieniu lub nieistnieniu społeczeństwa obywatelskiego w danym kraju, bowiem stan faktyczny jest zawsze różny od skrajnych wartości kontinuum. Jeśli istnieje potencjał – ludzie podejmują aktywność społeczną – idea społeczeństwa obywatelskiego jest realizowana. Jednak jak wskazuje *Europejski Sondaż Społeczny*, Polska „pod względem politycznej aktywności niepartyjnej zajmujemy ostatnią pozycję wśród państw UE”¹³ i daleko odbiega od średniej (stan na 2008). Słabością realizowanych badań ilościowych jest pominięcie założenia, że różne wymiary aktywności społecznej i ich charakterystyki nie są sobie równe. Do aktywności społecznej zaliczamy (według kafeterii zastosowanej w ankiecie¹⁴) jednorazowy udział w masowej zbiorce i całoroczną, regularną (w wymiarze kilku godzin tygodniowo) pracę wolontariusza, udzielającego korepetycji

¹⁰ Więcej informacji o cyklicznym projekcie: <http://www.diagnoza.com>. Dostępne bazy danych, narzędzia i wstępny raport umożliwiają samodzielną analizę danych. Można więc zoperacjonalizować definicję aktywności, wskaźniki odnaleźć w bazie danych i dokonać analizy na podstawie istniejących danych.

¹¹ Więcej informacji o badaniu <http://www.europeansocialsurvey.org/>. Po uprzednim zarejestrowaniu każda osoba może użyć zebranych danych do własnych analiz w celach niekomercyjnych. Zbiory danych można analizować bezpośrednio na stronie sondażu lub pobrać na własny komputer i analizować z wykorzystaniem programów statystycznych. Do pobrania są także zastosowane narzędzia oraz zbiór informacji z danego kraju, które mogły wpłynąć na wyniki badań: sytuacja polityczna, gospodarcza, wydarzenia itd. Sposób zbierania danych umożliwia realizowanie badań porównawczych pomiędzy poszczególnymi krajami, regionami a ze względu na cykliczność badań umożliwia także obserwowanie tendencji.

¹² Badania te nie są skoncentrowane na społeczeństwie obywatelskim, i nie pozwalają oczywiście na zbudowanie pełnego obrazu sytuacji, pozwalają jednak na dobranie wskaźników, które umożliwiają rozpoznanie oraz analizę i porównanie, ponieważ wykonane są na reprezentatywnej próbie.

¹³ http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=50&Itemid=80 [10.05.2008].

¹⁴ Patrz narzędzia *Diagnozy Społecznej*, źródło: <http://www.diagnoza.com/files/diagnoza2007/diagnoza2007-html.html>, oraz European Social Survey, źródło: <http://www.eu>

dzieciom z rodzin wykluczonych społecznie. Sedno problemu leży więc nie w ilości, ale w jakości aktywności społecznej, której także nie da się jednoznacznie określić. Badania ilościowe pozwalają na liczbowe ujęcie wskaźnikowanej (przez dobór pytań i kafeterię określoną przez badacza) aktywności, jednak „wielkość form organizacyjnych może powodować, że porównawcze badania, mające charakter ilościowy nie do końca będą mogły odpowiadać na postawione powyżej problemy badawcze; w przypadku funkcjonowania polskich organizacji obywatelskich bardzo niewiele jeszcze wiadomo, dlatego skuteczność podejścia jakościowego, jako podejścia eksplorującego, może być bardzo zasadna”¹⁵. Rozwiązaniem zatem może być wybór jakościowej metodologii badań (jeśli tylko odpowiada przedmiotowi badań), które pozwoli lepiej rozumieć charakter omawianej aktywności i zbliży do odpowiedzi na pytania badawcze. Jak wskazuje ojciec ‘socjologii rozumiejącej’ Max Weber, przedmiotem badań powinny być działania ludzi, ponieważ ‘działania’, zdaniem Webera, są racjonalne – mają ‘znaczenie’ i dlatego możliwe jest ich rozumienie¹⁶. Nie chodzi nam zatem o stwierdzenie występowania wskaźników ‘aktywności społecznej’, ale o to, co dzieje się w świadomości osób uwikłanych w obserwowaną sytuację czy zachowujących się w określony sposób, jakie są ich motywacje.

3. Użycie metod jakościowych

W naukach społecznych nie wystarczy obserwacja, istnieje potrzeba wyjaśniania lub/i rozumienia obserwowanych zjawisk. Badania ilościowe mają pozwolić na uogólnienie i wyjaśnienie a jakościowe koncentrują się na opisie i rozumieniu¹⁷. Związane z metodami jakościowymi wyjaśnienie idiograficzne, pozwala na pogłębienie, rozszerzenie zrozumienia tematu przez badacza. Czyli na pogłębioną analizę konkretnego przypadku, bez możliwości estymowania na populację. Wyjaśnienie nomotetyczne (związane z danymi ilościowymi) skupia się na całościowym ujęciu klasy zjawisk i określaniu głównych czynników wyjaśniających¹⁸. Jednak nie umniejsza to roli badań jakościowych, gdyż rozumienie jest niezbędnym uzupełnieniem lub rodzajem wyjaśniania¹⁹.

ropeansocialsurvey.org/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=123 [1.02.2009].

¹⁵ E. Bogacz-Wojtanowska, *Wykorzystanie wywiadów indywidualnych i grupowych do badań organizacji pozarządowych*. Źródło: www.pts.amu.edu.pl/EBWstreszczenie.doc [12.02.2009].

¹⁶ P. Sztompka, za Weberem opisuje trzy kategorie działań: tradycyjne/rutynowe, racjonalne/autoteliczne (ze względu na wartość), instrumentalne (ze względu na optymalizację środków i celów). P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 57–63.

¹⁷ Pamiętajmy, że kwantyfikacja danych jakościowych jest możliwa, ale „każdy jednoznaczny ilościowy pomiar będzie uboższy znacznie niż odpowiadający mu opis jakościowy”, za: E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, przeł. W. Betkiewicz i in., Warszawa 2004, s. 49.

¹⁸ E. Babbie, *Badania społeczne...*, s. 45–46.

¹⁹ T. Klementewicz, *Rozumienie polityki. Zarys metodologii nauki o polityce*, Warszawa 2011, s. 110.

W badaniach odnosimy się czasem do bezpośredniego rozumienia – interpretowania działań, jednak niektóre z nich zupełnie niezrozumiałe, lub mogą być źle zinterpretowane (zwracamy uwagę na kontekst kulturowy). Przed pochopnym wyciągnięciem wniosków warto wtedy spytać „co robisz?”, albo „po co to robisz?” zakładamy bowiem, celowość i świadomość działających jednostek²⁰. Metody jakościowe wykorzystuje się w planie badawczym typu eksploracyjnego. Pozwalają pozyskać odpowiedzi na pytania: „co”, „jak”, „dlaczego” z perspektywy badanych. Podmiotem badań są małe próby, których dobór jest najczęściej celowy. Podejście to jest wewnętrznie niezwykle zróżnicowane²¹. Za Anną Wyką można wskazać wspólne dla badań jakościowych cechy:

- bezpośredni kontakt badacza z badaną rzeczywistością,
- odwołanie się do kompetencji badanego,
- otwieranie pola aktywności samych badanych w procesie badawczym,
- narzędzia badania możliwie nieustrukturalizowane²².

Niejednoznacznie, w ocenie podejścia jakościowego, przyjmowany jest fakt większego wpływu osoby prowadzącej (moderatora, ankietera, obserwatora) na przebieg badania oraz wynikający z założeń metody – brak możliwości wnioskowania statystycznego. Celem badań jakościowych jest uzyskanie zrozumienia doświadczeń, rozumienia subiektywnego sensu działań nadawanego przez ludzi, w kontekście szerszego środowiska, w jakim żyją, poznanie ich historii, opinii i planów²³. Badania jakościowe zwane są inaczej motywacyjnymi, gdyż ich zasadniczym zadaniem jest wyjaśnianie, dlaczego tak a nie inaczej postępują badane podmioty, zatem dotarcie do nieujawnionych w sposób bezpośredni przyczyn ich zachowania oraz możliwość osiągnięcia ‘rozumienia’ (*verstehen*) i zdolności do interpretowania tego zachowania zgodnie z ujawnionymi założeniami podmiotu badanego. Badania te mogą dostarczyć informacji, które będą pomocne przy opracowaniu projektu i budowaniu narzędzi np. ankiet. Pozwalają poznać język badanych, uzyskać szersze spojrzenia i lepsze rozumienie problemu, pomagają w wyjaśnianiu, gdzie zawiodły –

²⁰ P. Sztompka, *Socjologia...*, s. 49.

²¹ Więcej w publikacji *Metody badań jakościowych*, red. N. Denzin, Y. Lincoln, przeł. K. Podemski i in., Warszawa 2009.

²² A. Wyka, *Badacz społeczny wobec doświadczenia*, Warszawa 1993.

²³ Za: J. Górniak, S. Krupnik, B. Worek, *Zastosowanie podejścia badań jakościowych w ewaluacji ex-post*, [w:] *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*, red. A. Haber, Warszawa 2007.

Badania jakościowe „pozwalają widzieć zjawiska oczyma ich uczestników; wykorzystuje się w nich nieustrukturyzowane lub słabo ustrukturyzowane metody, które można elastycznie dopasowywać do społecznego kontekstu badań; [...] otrzymuje się dzięki nim wiele szczegółowych i złożonych informacji; proces analizy i wnioskowania ma charakter raczej indukcyjny niż dedukcyjny; wypracowuje się w nich wyjaśnienia, które mają zastosowanie w określonym kontekście społeczno-kulturowym, pozwalają zrozumieć procesy zachodzące w konkretnym środowisku, instytucji, społeczności”, s. 117–119.

Źródło: www.parp.gov.pl/files/74/81/158/Ewaluacja_expost.Teoria_i_praktyka_badawcza.pdf [03.06.2008].

lub okazały się niewystarczające badania ilościowe²⁴. Pojawia się tutaj konieczność uwzględnienia specyfiki badań kładących nacisk na rozumienie rzeczywistości, a nie na pomiar i skalę zjawisk. Należy jednak pamiętać, że badania tego rodzaju nie dają „podstaw do tworzenia ogólnie obowiązujących praw, niezależnych od kontekstu”²⁵.

W metodach jakościowych „badacze nie narzucają badanym kategorii odpowiedzi, do których powinni przyporządkować swoje postawy, lecz stwarzają im możliwość pełnego wyrażenia swych poglądów, opinii i odczuć”²⁶. Pozwala to na badanie rozumienia znaczeń, których nie da się odkryć w badaniach ilościowych. Jednokierunkową komunikację zastępuje dialog, skoncentrowany na temacie badań. Mówi się o socjologii jakościowej (i za tym też o wszelkich naukach stosujących podejście jakościowe) jako o nauce zaangażowanej, która podejmuje istotne społecznie tematy, gdzie badacz jest zainteresowany sprawami, które dotyczą społeczeństwa²⁷. Ponieważ większość poglądów na tematy dotyczące sfery publicznej powstaje i kształtowana jest w grupie, a nasze postawy są wypadkową kontaktów społecznych, w podjętym i opisanym poniżej badaniu zastosowany został zogniskowany wywiad grupowy dla zobrazowania postaw i poglądów młodzieży na temat aktywności społecznej i samorządności. Wskaźnikami aktywności były tutaj wypowiedzi dotyczące wyrażonych stanów psychicznych, opisanych zjawisk, zdarzeń, działań i stanów rzeczy. I właśnie wypowiedzi są przedmiotem analizy.

Warto przypomnieć w tym miejscu, że „zarówno w klasycznych podręcznikach metodologicznych, jak i publikacjach oraz opracowaniach poświęconych ewaluacji, podkreśla się podstawowy fakt prymatu problemu nad metodą badawczą”²⁸. Zatem przedmiot badań decyduje o wyborze metody. Podejście jakościowe jest potrzebne w obszarze aktywności społecznej. Jak podkreśla Ewa Bogacz-Wojtanowska przy analizowaniu działalności organizacji pozarządowych kluczowe są ludzkie motywacje, potrzeby, które odpowiadają na pytanie, co sprawia, że ludzie stowarzyszą się, podejmują pracę zawodową w organizacjach i jak te organizacje działają²⁹. Takich informacji dostarczają nam tylko dane jakościowe. Dane uzyskane metodami jakościowymi, jak już wspomniano, nie są konkluzywne i nie pozwalają na stawianie hipotez, które odnoszą się do populacji. Mimo mniejszej próby dobrze zrealizowane badania jakościowe generują duże koszty związane z czasem trwania badań, koordynacją i organizacją zespołu badawczego. Jednak warto tutaj wskazać za Davidem

²⁴ M.in.: Churchill, Maison, Babbie.

²⁵ J. Górniak, S. Krupnik, B. Worek, *Zastosowanie podejścia badań jakościowych w ewaluacji ex-post*, s. 118, za: Por. L. Spencer, J. Ritchie, J. Lewis, L. Dillon, *Quality in Qualitative Evaluation: a framework for assessing research evidence*, National Centre for Social Research 2003, s. 17.

²⁶ B. Worek, *Analiza wyników zogniskowanych wywiadów grupowych: przegląd zagadnień podstawowych*, Czytelnia CEM. Źródło: <http://www.cem.pl/?a=pages&id=43> [10.02.2009].

²⁷ A. Wyka, *Badacz społeczny...*

²⁸ Za: J. Górniak, S. Krupnik, B. Worek, Źródło: http://www.parp.gov.pl/files/74/81/158/Ewaluacja_ex-post.Teoria_i_praktyka_badawcza.pdf [03.06.2008].

²⁹ E. Bogacz-Wojtanowska, *Wykorzystanie wywiadów...*

Silvermanem „poproś o dane lub pożycz je od innych”³⁰, gdyż z uwzględnieniem słabości danych tak samo jak w badaniach ilościowych metodologia jakościowa przewiduje wykorzystanie istniejących już danych³¹. W Polsce postulat Hanny Palskiej – stworzenia bazy danych jakościowych od 2004 roku – nie doczekał się pełnej realizacji³², niemniej idea odrodziła się w 2012 roku³³. Przykłady innych krajów wskazują na znaczny potencjał tego rozwiązania³⁴. W artykule skorzystano z badań realizowanych przez Sekcję Badań Społecznych Koła Naukowego Studentów Socjologii UJ na zlecenie Wydziału Sportu i Inicjatyw Społecznych Urzędu Miasta Krakowa. Celem pierwotnej analizy było poznanie i opisanie kompetencji obywatelskich, aktywności społecznej i samorządności uczniowskiej krakowskich gimnazjalistów w ich środowisku lokalnym. Badanie miało charakter eksploracyjny, wyniki były podstawą do przeprowadzenia badań ilościowych, mających na celu zaplanowanie działań Wydziału na rzecz młodzieży.

4. Przebieg badań

W pierwszym etapie badań prowadzono obserwację w szkołach wylosowanych do badania. Wykorzystując techniki obserwacji zwrócono uwagę na formę i treść gazetek ściennych oraz na wszelkie widoczne przejawy aktywności młodzieży. Istotne było zdobycie informacji dotyczących działania samorządu szkolnego. Efektem były obserwowalne wskaźniki dotyczące stopnia aktywności młodzieży w danym gimnazjum. Istotne na tym etapie było także pozyskanie uczestników do dalszych badań oraz stworzenie podstaw do triangulacji (dane z obserwacji zestawiano z danymi z wywiadów i na tej podstawie wyciągano wnioski). Następnie zastosowane zostały kolejne dwie techniki jakościowych metod badawczych: zogniskowane wywiady grupowe (FGI) z osobami deklarującymi i nie deklarującymi podejmowanie aktywności społecznej, oraz indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z uczniami zaangażowanymi w działalność samorządów – reprezentantami i nauczycielami realizującymi opiekę nad działalnością samorządową młodzieży.

Wspomniany zogniskowany wywiad grupowy nie jest po prostu dyskusją, jest to wymiana zdań na jakiś temat, wspólne rozpatrywanie zagadnienia ważnego dla

³⁰ D. Silverman, *Prowadzenie badań jakościowych*, przeł. M. Głowacka-Grajper, J. Ostrowska, Warszawa 2008, s. 193.

³¹ Tamże.

³² H. Palska, *O potrzebie ochrony danych jakościowych. Z doświadczeń socjologa-humanisty*, „ASK. Społeczeństwo. Badania. Metody”, 14/2005 Archiwizacja Danych Jakościowych, s. 7–17.

³³ Projekt Archiwum Danych Jakościowych realizowany ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, Moduł 1.1 (Numer projektu 11H 12 0305 81). Więcej informacji: http://www.ifispan.waw.pl/index.php?lang=pl&m=page&pg_id=55 [10.08.2013].

³⁴ Przykłady z krajów takich jak Wielka Brytania (QUALIDATA Paul Thompson), Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (Uniwersyteckie bazy California, Nevada, Columbia, Floryda, Alaska) oraz Niemcy (German Memory, Institute for History and Biography, Fern Universität Hagen), więcej: P. Filipkowski: *Po co archiwizować dane jakościowe i jak robią to inni*, „ASK. Społeczeństwo. Badania. Metody”, 14/2005, s. 31–52.

badacza³⁵. Tym, co technika ta czerpie z dyskusji, jest swoboda wypowiedzi, komentowanie wypowiedzi innych, przekonywanie i argumentowanie czy kontrargumentowanie. Wywiadu przebiega w oparciu o scenariusz i łączy w sobie elementy obserwacji i wywiadu, pozwala na dostrzeganie zmian dokonujących się w grupie na skutek wprowadzonego bodźca (tematu badań). Grupa stanowi dla jednostki punkt oparcia i pozwala, aby jednostka mogła się odnieść do tego, co inni już powiedzieli – zweryfikowała lub utwierdziła swoje poglądy. Obecni respondenci omawiają ściśle określony problem pod kierunkiem ‘moderatora’, którego zadaniem jest podtrzymywanie zainteresowania grupy zagadnieniem³⁶. Materiał uzyskany z badań jest sformułowany w języku badanych osób, to one sterują interakcją. Sytuacja wywiadu grupowego symuluje rzeczywistą sytuację życiową, w której ludzie reagując na bodziec – ujawniają swoje opinie, które często w kontaktach z innymi ulegają pewnym modyfikacjom. Można zastosować tę technikę, gdy chcemy poznać doświadczenia, opinie, ukryte motywy. Jest skuteczna w eksploracji i pozwala, aby uczestnicy formułowali własne pytania, odpowiedzi i uwagi w swoim własnym języku³⁷. Można wykorzystywać tę technikę jako wsparcie dla podejmowania decyzji politycznych³⁸. Można też stosować badania fokusowe, aby rozwinąć i lepiej zrozumieć kluczowe aspekty tematu, co pozwala na lepsze przygotowanie kwestionariusza wykorzystywanego na następnych etapach procesu badawczego³⁹. Zagrożenia, jakie niesie za sobą, to wpływ sposobu przeprowadzania takiego wywiadu grupowego na wyniki, co jest spowodowane procesami, jakie zachodzą w grupie społecznej. Chodzi tu głównie o zjawisko myślenia grupowego i przesunięcia poziomu ryzyka. Dlatego też bardzo ważną rolę pełni świadomy moderator.

Drugą zastosowaną techniką były indywidualne wywiady pogłębione⁴⁰ (IDI). Wywiad taki przeprowadzany jest z respondentami, co do których mamy przekona-

³⁵ Za: B. Worek, *Analiza wyników zogniskowanych wywiadów grupowych: przegląd zagadnień podstawowych*, <http://www.cem.pl/?a=pages&id=43> „nie jest też dyskusja, jaka ma miejsce podczas spotkania tej grupy [w rozumieniu grupy społecznej, przyp. aut.]: jest ona raczej pewnym rodzajem konwersacji, zogniskowanym na ściśle określonym temacie, trwającym z góry określony okres czasu, przeprowadzonym pod kierunkiem bardziej lub mniej aktywnego moderatora”. Jej „podstawową zaletą [...] jest to, że dostarcza ona wartościowych informacji na temat tego, jak ludzie rozmawiają o przedmiocie badań i jak kształtują się ich opinie, gdy ich punkt widzenia jest konfrontowany z punktem widzenia innych” [10.05.2008].

³⁶ Więcej o zastosowaniu tej techniki w politologii: P. Borowiec, *Zogniskowane wywiady grupowe w polityce i politologii*, [w:] *Teoretyczne i metodologiczne wyzwania badań politologicznych w Polsce*, red. A. Antoszewski, A. Dumala, B. Krauz-Mozer, K. Radzik, Lublin 2009.

³⁷ J. Kitzinger, R. Barbour, *Developing Focus Group Research: Politics, Theory and Practice*, Londyn 1999, s. 5.

³⁸ Tamże, s. 19.

³⁹ E. McNabb David, *Research methods for political science: quantitative and qualitative methods*, Londyn 2004, s. 139.

⁴⁰ H.J. Rubin, I.S. Rubin, *Jak zmierzać do celu nie wiążąc sobie rąk. Projektowanie wywiadów jakościowych*, [w:] *Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz Warszawa 1997, s. 204–205; L.C. Brians, L. Willnat, J.B. Manheim, R.C. Rich, *Empirical political analysis research methods in political science*, Pearson Longman, New York 2006, s. 355–365.

nie (uzasadnione), że posiadają określoną wiedzę i kompetencje, bądź byli uczestnikami zdarzeń, o które pytamy. Wywiad taki ma również charakter rozmowy, która oparta jest o listę pytań, wokół których koncentruje się problematyka wywiadu. Zastosowanie tej techniki pozwala poznać indywidualne poglądy respondenta; rola prowadzącego wywiad (indygatora) polega na stworzeniu atmosfery, która będzie korzystanie kształtować proces komunikacji. Sytuacja ta sprzyja poruszaniu trudnych, kontrowersyjnych tematów. Wywiady te przeprowadzono w celu uzupełnienia informacji zgromadzonych w ramach FGI. Zebrane poglądy i opinie nauczycieli na temat młodzieżowej aktywności, postaw oraz informacje od osób, które bezpośrednio realizują działania w środowisku szkolnym, na temat możliwości i ograniczeń takiej aktywności.

5. Wyniki badań

W swojej analizie skupiłam się na rozumieniu pojęć: aktywność społeczna, samorząd i samorządność oraz na przyczynach podejmowania aktywności. Andrzej Antoszewski i Ryszard Herbut w swojej książce o demokracji wschodnioeuropejskiej zwracają uwagę, że szansą dla demokracji liberalnej, m.in. w Polsce, jest „upowszechnienie prodemokratycznych postaw politycznych”⁴¹. Potwierdza to tezę, że badanie aktywności społecznej młodzieży jest zasadne, a temat może być podejmowany przez politologów. Potwierdzenie tego znaleźć można chociażby w raporcie ONZ⁴². Jak z niego wynika, aktywność społeczna i wolontariat sprzyjają podnoszeniu stopnia i różnorodności zaangażowania obywateli. Jest to niezbędne, aby móc pokonywać problemy i radzić sobie z wyzwaniem naszych czasów⁴³.

5.1. Aktywność społeczną określić można jako efektywne społecznie „uczestnictwo młodzieży w różnych dziedzinach życia”⁴⁴. Jest to działanie, które ma na celu dobro grupy rówieśników, środowiska lokalnego, szkoły, klasy. Nie jest to jednak tożsame z biernym uczestnictwem, ale wymaga zaangażowania świadomości, podjęte zadania nie są związane z obowiązkami ucznia. Są to działania całkowicie dobrowolne i wynikające z własnej inicjatywy jednostki.

Według respondentów aktywność społeczna bywa atrakcyjna dla ich rówieśników. Jednak z przeprowadzonych rozmów wynika, że takie udzielanie się na rzecz innych może być przez pewne grupy potraktowane jako „głupie”. Pojęcie

⁴¹ A. Antoszewski, R. Herbut, *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, Wrocław 1998, s. 242–250.

⁴² Raport „*Volunteering and Social Activism. Pathways to participation in human development*”, opracowany przez UNV (opublikowany przez agendę ONZ na rzecz wolontariatu: United Nations Volunteers (UNV) wraz z organizacjami International Association for Volunteer Action (IAVE), źródło: <http://www.unv.org/fileadmin/img/www/Volunteerism-FINAL.pdf> [28.03.2009]).

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Za: M Prokosz, *Aktywność społeczna młodzieży szkół średnich w środowisku wielkomiejskim*, Wrocław 2000, s. 88–89.

‘aktywności społecznej’ rozumiane jest przez respondentów w trzech wymiarach. Określają ją jako:

- a) pomoc innym: działanie na rzecz osób, zainteresowanie potrzebami innych, chęć niesienie pomocy. Badani zwracają uwagę na fakt, że *pomagamy innym, a nie tylko sobie*⁴⁵, *pojawia się zatem element empatii – ważne jest bowiem działanie dla kogoś*. Gimnazjaliści mówią o pomocy posługując się kategorią wolontariatu, który bezpośrednio kojarzy im się z aktywnością społeczną i jest dla nich związany TYLKO z pomocą innym ludziom. Nie są zatem świadomi szerokich możliwości, jakie daje pojęcie wolontariatu.
- b) interesowanie się i aktywność w sprawach swojej szkoły, miasta, państwa⁴⁶: jak wskazał jeden z respondentów – omawiane pojęcie dotyczy wyjścia poza problemy jednostki i działania na rzecz szerszej społeczności określił je jako: *udzielanie się w życiu publicznym, angażowanie się w sprawy dotyczące nas wszystkich, m.in. polityka, interesowanie się tym, co się dzieje dookoła, a nie tylko siedzenie w czterech ścianach*.
- c) umiejętność wyrażania własnej opinii na temat problemów otoczenia: skojarzenie to pojawiło się tylko w dwóch wywiadach. Badani mniej zatem kojarzą aktywność z zabieraniem głosu w ważnych dla siebie sprawach. Dostrzegają jednak potrzebne kompetencje obywatelskie, aby aktywność móc podejmować⁴⁷.

W grupie, która z założeń doboru próby nie była aktywna, brak było skojarzeń z aktywnością społeczną. Pod koniec wywiadu okazało się, że część osób jednak działa aktywnie na rzecz innych, ale najwyraźniej nie potrafiły tego połączyć z pojęciem ‘aktywności społecznej’. Wydaje się, że samo pojęcie jest im obce. Można

⁴⁵ Wszystkie cytaty (będą znaczone kursywą) pochodzą z realizowanych zogniskowanych wywiadów grupowych, oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych w ramach projektu Sekcji Badań Społecznych Koła Naukowego Studentów Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego Aktywność społeczna młodzieży gimnazjalnej w Krakowie 2008. Całościowy raport, oraz dokumentacja badań są własnością zleceniodawcy Wydziału Sportu i Inicjatyw Społecznych Urzędu Miasta Krakowa. Gimnazja zostały dobrane biorąc pod uwagę wyniki egzaminu maturalnego, wielkość gimnazjum oraz jego położenie. Zaproszonych zostało 64 uczniów, jednak pomimo sprawnie przebiegającej rekrutacji i częstemu przypominaniu o terminach spotkań, ostatecznie w badaniu udział wzięło 36 uczniów. Wśród respondentów było 21 uczennic i 15 uczniów. Przeprowadzono 1 fokus siedmioosobowy, oraz 5 minigrup i 2 triady. Minigrupa to odmiana FGI, gdzie liczba uczestników wynosi od 4 do 6, triada to wywiad w trzyosobowej grupie. Wywiady pogłębione zostały zrealizowane z 14 nauczycielami gimnazjów i 6 reprezentantami samorządów uczniowskich.

⁴⁶ Aktywność rozumiana jako: *To czy ludzie interesują się w ogóle sprawami swojego państwa uzupełnione przez uczestniczkę wywiadu mówiącą, że Jest to swego rodzaju udzielanie się w życiu miasta, szkoły, danego samorządu, czyli działanie na rzecz społeczności*. Respondenci zwracają uwagę na poświęcenie i wysiłek, jakiego wymaga takie zaangażowanie: *Ludzie wkładają dużo swojego czasu, żeby pomóc swojemu państwu i też społeczeństwu*.

⁴⁷ Dla badanych *Wyrażanie swojej opinii* jest ściśle związane z aktywnością społeczną a jedna z respondentek mówi, że [aktywności społeczna] jest, jak się nam coś nie podoba na dany temat: co my o tym myślimy, jak to się powinno zmienić. W jakiś sposób chcemy zmienić otoczenie. W rozumieniu badanych taki wymiar aktywności społecznej nie jest związany tylko z krytyką, ale też z planem poprawy, realizacją zmian.

wnioskować, że pojęcie to nie jest silnie propagowane i nadal w naszym społeczeństwie wymaga dookreślenia. W toku dyskusji aktywność zyskała wymiar organizowania się i przyłączania do inicjatyw.

5.2. Samorząd uczniowski: jest jedną z możliwych przejawianych aktywności młodych ludzi, która ma charakter społeczny i powinna być szkołą samorządności i demokracji. Badani utożsamiają jednak samorząd uczniowski z wybranymi przedstawicielami. Kompetencje jakie ma samorząd uczniowski obrazują kontinuum pozycji samorządu w szkołach poddanych badaniu. Zdaniem uczniów samorząd:

- d) może realizować wszystkie swoje pomysły, może robić *różne ciekawe rzeczy, jeżeli ktoś ma, nie wiem, dobre chęci, zamiary i pomysły, to można wszystko zrealizować*,
- e) jest głosem doradczym⁴⁸ ma pewne możliwości, kompetencje, ale w dużej mierze jest zależny od „dorosłych” np. dyrektora, rady pedagogicznej, rady rodziców⁴⁹,
- f) jest bardzo ograniczony wewnętrznie i zewnętrznie⁵⁰,
- g) nie ma na nic wpływu – *Te samorzady to pic na wodę. [...] Samorzady niby wpływy mają, ale tak naprawdę nic nie mogą.*

Osoby niebędące reprezentantami samorządu, dostrzegają pomysły, przy czym określenia „takie”, „jakiś” wskazują na minimalne zaangażowanie i niewielkie poinformowanie zwykłych uczniów. Zdaniem respondentów są pewne wymagania, żeby zapewnić dobre działanie, ponieważ samorząd: [działanie samorządu] *ma sens, jeśli są odpowiednie osoby w tym samorządzie, jeżeli są takie, które są tam po to, żeby być sławnym i nie wiedzą o co chodzi, to nie ma sensu w ogóle*. Nasi respondenci byli wyjątkowo zgodni co do cech, które są pożądane u działacza samorządowego. Dominowały takie określenia osoby jak: ambitna, pomysłowa, odpowiedzialna, sumienna, komunikatywna i uczciwa.

5.3. Zaangażowanie młodzieży w aktywność społeczną: Należy pamiętać, aktywną bądź nieaktywną postawę młodych ludzi kształtuje środowisko rówieńnicze. Bardzo silny jest wpływ grupy rówieńniczej na jednostkę, jak wskazywała respondentka: *Myślę, że osoby w naszym wieku boją się opinii innych*. Zdaniem badanej młodzieży nie ma w ich otoczeniu liderów, którzy zachęciłiby ich do działalności społecznej. Najczęściej przytaczane przez młodych ludzi opinie i wypowiedzi świadczą o tym, że osoby, które działają, są postrzegane negatywnie, albo raczej nie chwalą

⁴⁸ Osoby działające w samorządzie: *mogą podpowiadać nauczycielom, wprowadzać jakieś zmiany, udogodnienia dla uczniów; ogólnie u nas w szkole to dyrekcja nie podejmuje tak sama jakichś decyzji, tylko zwołujemy zebrania, naradzamy się co jak ma być.*

⁴⁹ Jak działa samorząd: *to zależy najwięcej od uczniów, bo oni tam mają taką jakby władzę i oni podejmują wszystkie decyzje. Ale to zależy głównie od nauczycieli, bo nauczyciele głównie mają opiekę nad tymi uczniami. Różnie to wygląda naprawdę.*

⁵⁰ Kompetencje samorząd ma: *mniejsze niż przeciętny uczeń. Bo to jest tak. Po pierwsze oni sami ze sobą nie mogą uzgodnić co tak naprawdę chcą, a po drugie nauczyciele potrafią do takiego stopnia [samorząd] przystopować, że już się nie chce. [...] [Mówią] że nie ma sensu, bo a to nie ma środków, albo coś tam; sam może niewiele, sam nic nie może tylko przedstawić propozycje, sam nie może nic wprowadzić.*

się taką działalnością. Wymienia się raczej więcej przykładów ocen o negatywnym zabarwieniu. Nie ma potrzeby mówienia o dobrych zachowaniach, pomocy innym, dominuje pogląd, że *To się raczej nie rozgłasza takich rzeczy*. Sama młodzież uważa, że wszystko zależy od człowieka, który reprezentuje dany pogląd, ich zdaniem ci, którzy są aktywni, będą oceniali ludzi zaangażowanych dobrze, ci natomiast, którzy są bierni, będą mówić, że aktywni *niepotrzebnie się wtrącają*. Występuje zagrożenie, że można jeszcze stracić, mimo że poświęca się czas dla innych. Dostrzegana „niesprawiedliwość” oceny, zdaniem badanych jest efektem braku poparcia ze strony dorosłych kładących nacisk na indywidualne efekty, a nie na współpracę. Podstawowym problemem, jaki kształtuje aktywną bądź nieaktywną postawę młodych ludzi, jest dostrzegany przez respondentów silny wpływ grupy rówieśniczej na jednostkę. W grupie fokusowej respondenci opowiadając o akcji pakowania zakupów⁵¹ mówili, że bardzo starają się być w takich sklepach, w których nie spotkają swoich znajomych ze szkoły i klasy.

W odniesieniu do aktywności grupa determinuje także powodzenie lub klęskę danego działania. Podejmowanie aktywności społecznej zależy zatem od charakteru danej osoby, jej wytrwałości i pewności siebie, dalej – przekonania, że to co robi, jest słuszne. Wszyscy respondenci zgadzają się, że wpływ grupy jest bardzo ważny. Pojawia się bardzo często określenie bycia *fajnym* – ocena, jaką wystawia grupa wobec jednostek *wychylających się*, zawsze jest negatywna⁵².

Jako główną trudność wypowiadający się podają niechęć innych do włączenia się w działanie, brak pozytywnych wzorców, brak czasu, lenistwo a także brak odwagi do przeciwstawienia się innym. Pojawiające się tutaj odpowiedzi świadczą o tym, że to grupa rówieśnicza, w jakiej przebywają, determinuje to, czy pojawi się skłonność do działania, czy też nie.

5.4. Samorząd lokalny: Respondenci w większości nie potrafią powiedzieć, czym jest samorząd lokalny. Ich wypowiedzi krążą wokół dzielnicy, spółdzielni mieszkaniowych, osiedla. Niektórzy przyznawali się, iż nigdy wcześniej nie słyszeli tego pojęcia i nie wiedzą, co ono oznacza. Tylko wśród osób aktywnych społecznie (w samorządzie uczniowskim lub wolontariacie) pojawiły się także skojarzenia takie jak: *jest to grupa ludzi wybranych przez lokalne społeczeństwo, która reprezentuje właśnie tę grupę, która ich wybrała... no i która podejmuje właśnie najważniejsze decyzje, które dotyczą tylko... tylko właśnie no tego, tej okolicy, której, no nie wiem, oni zarządzają*. Skojarzenia z samorządem związane są z osobami piastującymi urząd, padała odpowiedź, że samorząd lokalny to *prezydent miasta*. Dyskusja na temat oceny działań samorządu nie była możliwa, ponieważ uczestnicy ze względu na brak wiedzy, nie byli w stanie podawać przykładów ani formułować opinii.

⁵¹ Akcja organizacji *Dziewczynka z zapawkami*, która polega na pakowaniu produktów klientom supermarketu za drobne datki przeznaczane na pomoc dzieciom.

⁵² Zatem podejmowanie aktywności zdaniem respondentów: *To zależy od podatności na wpływy innych. Bo jeżeli ktoś naprawdę będzie chciał coś zrobić, będzie widział, że jest źle, to się postawi. A niektórzy [...] no to się poddadzą, bo jest się fajnym*.

6. Główne wnioski

Otrzymane wyniki wskazują, że 'aktywność społeczna' jest pojęciem niepopularnym w świadomości badanej młodzieży a idea 'samorządności' jest prawie nieobecna w środowisku szkolnym, mimo jego roli edukacyjnej na tej płaszczyźnie. Jednak pomimo braków wiedzy i umiejętności młodzież deklaruje i przejawia aktywność społeczną. Potwierdza to tezę Hanny Świdy-Ziemby, że przy nadmiarze wyborów młodzi ludzie koncentrują się na realizacji swojego indywidualnego planu życia, natomiast nie chcą zmieniać rzeczywistości, która ich zdaniem jest bezsensowna, tylko starają się do niej przyzwyczaić⁵³. Jednak młodzież zwraca uwagę na te ideały, które są związane z obecnością drugiego człowieka, ponieważ „człowiek towarzyszy człowiekowi we wszystkich etapach jego życia”⁵⁴. Młodzi poddani są ciągłej presji, rywalizacji w pogoni za sukcesem, tęsknią za innymi wartościami⁵⁵. Sposobem radzenia sobie z rozszerzającą się alienacją wśród młodych jest właśnie postulowana aktywność społeczna⁵⁶. Jednak idea nie jest urzeczywistniana. Brak zaangażowania młodego pokolenia w działania obywatelskie i powszechna niewiedza obywateli o ustroju państwa są skutkiem zaniedbań w polityce edukacyjnej państwa⁵⁷.

Otrzymane wyniki wskazują, że:

- aktywność społeczna jest pojęciem niepopularnym wśród badanej młodzieży,
- idea samorządności jest prawie nieobecna w środowisku szkolnym,

Jednak, pomimo braków wiedzy i umiejętności, młodzież deklaruje i przejawia aktywność społeczną. Można zatem podejmować działania, aby to podtrzymywać i rozwijać, uczniowie gimnazjum w perspektywie sześciu lat stają się pełnoprawnymi obywatelami a przecież „dla demokracji nie ma większego zagrożenia niż bierność obywateli”⁵⁸.

Wiedza o wyzwaniach, jakie ma przed sobą młody człowiek aby stawać się świadomym obywatelem, może przyczynić się do podjęcia działań na rzecz edukacji

⁵³ H. Świda-Ziemba, *Młodzi w nowym świecie*, Kraków 2005.

⁵⁴ R. Pawłowska, E. Jundziłł, *Aspiracje życiowe współczesnej młodzieży licealnej*, [w:] *Polska młodzież – zagrożenia, zaburzenia w aktualnej rzeczywistości*, red. T. Sołtysiak, M. Karwowska, Bydgoszcz 2001.

⁵⁵ „Przyjażnią się, mając jednak przekonanie, że nie są to związki odporne na próbę czasu, że to nie będzie tak jak u rodziców, gdzie te więzy trwają czasem nawet wiele lat. A im się to tak podoba. Tęsknią za przynależnością do jakiejś społeczności, do zbiorowości, którą by mogli uznać, tęsknią za pragnieniami, które by się w nich wtedy pojawiły. Oni chętnie żyliby tak, jak ich rodzice – rozprawiający w swoich komunach, mający świetne wzajemne kontakty”. H. Świda-Ziemba *Rozmowa drukowana w numerze „Wysokich Obcasów”* [w:] *O dorastaniu, czyli Kod buntu: narkotyki, przemoc, manipulacje*, rozmawia P. Legutko, Kraków 2002.

⁵⁶ K. Kmiecik-Baran, *Poczucie alienacji*, Gdańsk 1995, s. 31.

⁵⁷ J. Reguński, *Samorząd i demokracja lokalna. Osiągnięcia, zagrożenia, dylematy*, Warszawa 2002.

⁵⁸ R. Dahrendorf, *Zagrożone społeczeństwo obywatelskie*, [w:] *Europa i społeczeństwo obywatelskie. Rozmowy w Castel Gandolfo* (przyp.) K. Michalski, Kraków 1994, s. 236.

obywatelskiej na poziomie formalnym (edukacja szkolna) i nieformalnym (zajęcia dodatkowe).

7. Możliwość zastosowania badań jakościowych

Jak zauważa Fiona Devine⁵⁹, podejście jakościowe nie jest na szeroką skalę stosowane w badaniu zachowań wyborczych – a mogłoby odegrać w tym obszarze ważną rolę. Badania jakościowe stosowane są również w marketingu wyborczym, ale ich realizację zleca się specjalistom od marketingu lub socjologom, mimo że mogą się nimi zajmować także politolodzy. Agnieszka Taper w artykule na temat rozwoju badań w zakresie marketingu wyborczego wskazuje, że badania jakościowe „mogą posłużyć również przy prognozowaniu zachowań społecznych w określonych warunkach, co daje politykom możliwość zaplanowania odpowiednich reakcji. [...] Warto jednak pamiętać, że obok eksplorowanego ponad miarę i do znużenia sondażu istnieją inne sposoby naukowego pozyskiwania informacji o społecznych przekonaniach i potrzebach”⁶⁰. Pamiętać należy, że nie wolno bezpośrednio przenosić technik i metod stosowanych na rynku konsumenckim na praktyki systemu politycznego i stosować ich bez podbudowy metodologicznej i refleksji. Na koniec warto podkreślić, że ważną rolą politologów jest możliwość wspierania rozwoju kompetencji społecznych u młodych ludzi, przekazywaniu podstawowej wiedzy o funkcjonowaniu samorządu i roli aktywności społecznej.

Bibliografia

- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, przeł. W. Betkiewicz i in., Warszawa 2004
- Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2005
- Churchill G.A., *Badania marketingowe. Podstawy metodologiczne*, przeł. J. Głowacka-Grejper, J. Ostrowska, Warszawa 2002
- Devine F., *Metody jakościowe*, [w:] D. Marsh, G. Stoker, *Teorie i metody w naukach politycznych*, przeł. J. Tegnerowicz, Kraków 2006
- Gliński P., *O pewnych aspektach obywatelskości*, [w:] *Jak żyją Polacy?* red. H. Domański, A. Ostrowska, P.B. Sztabiński Warszawa 2000
- Gliński P., *O społeczeństwie obywatelskim w Polsce. Teoria i praktyka*, [w:] *Homo eligens. Społeczeństwo świadomego wyboru. Księga jubileuszowa ku czci Andrzeja Sicińskiego*, red. D. Gawin, Warszawa 1999
- Lisek Michalska J., Daniłowicz P. (red.), *Zogniskowane wywiady grupowe. Studia nad metodą*, Łódź 2004
- Maison D., *Zogniskowane wywiady grupowe. Jakościowa metoda badań*, Warszawa 2001
- Maison D., Noga-Bogomilski A. red., *Badania marketingowe. Od teorii do praktyki*, Gdańsk 2007
- Marsh D., Stoker G., *Teorie i metody w naukach politycznych*, przeł. J. Tegnerowicz, Kraków 2006

⁵⁹ F. Devine, *Metody jakościowe*, [w:] D. Marsh, G. Stoker, *Teorie i metody w naukach politycznych*, przeł. J. Tegnerowicz, Kraków 2006, rozdział 9.

⁶⁰ A.E. Taper, *Metody i techniki badań nauk społecznych w służbie marketingu wyborczego*, „Dialogi Polityczne” 2004, nr 2, s. 99–106.

- Miles M.B., Huberman A.M., *Analiza danych jakościowych*, przeł. S. Zabielski, Białystok 2000
- Prokosz M., *Aktywność społeczna młodzieży szkół średnich w środowisku wielkomiejskim*, Wrocław 2000
- Silverman D., *Interpretacja danych jakościowych*, przeł. M. Głowacka-Grejper, J. Ostrowska, Warszawa 2007
- Silverman D., *Prowadzenie badań jakościowych*, przeł. J. Ostrowska, Warszawa 2008
- Sułek A., Nowak K., Wyka A. red., *Poza granicami socjologii ankiетowej*, Warszawa 1989
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002
- Świda-Ziemia H. rozmowa, [w:] *O dorastaniu, czyli Kod buntu: narkotyki, przemoc, manipulacje*, rozmawia P. Legutko, Kraków 2002
- Świda-Ziemia H., *Młodzi w nowym świecie*, Kraków 2005
- de Tocqueville A., *O demokracji w Ameryce*, przeł. M. Król, B. Janicka, Warszawa 2000
- Weber M., *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, przeł. D. Lachowska, Warszawa 2002
- Wyka A., *Badacz społeczny wobec doświadczenia*, Warszawa 1993

Artykuły

- „ASK. Społeczeństwo. Badania. Metody”, 14/2005, temat: Archiwizacja Danych Jakościowych
- Filipkowski P., *Po co archiwizować dane jakościowe i jak robią to inni*
- Heaton J., *Secondary Analysis of Qualitative Data*. Forum: „Qualitative Social Research”, vol. 6 (1), 2005
- Kościański A., *Archiwum społecznych danych jakościowych: potrzeby, kontrowersje, propozycje praktyczne*
- Palska H., *O potrzebie ochrony danych jakościowych. Z doświadczeń socjologa-humanisty*.
- Taper A.E. *Metody i techniki badań nauk społecznych w służbie marketingu wyborczego*, „Dialogi Polityczne” 2004, nr 2
- Wyka A., *Qualitative sociology in Poland*, „Qualitative Sociology”, vol. 11 (1–2), 1988

Źródła internetowe

- Diagnoza Społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków*, Raport (pdf), red. J. Czapiński, T. Panek, Warszawa 2007, Źródło: <http://www.diagnoza.com/files/diagnoza2007/diagnoza2007-html.html> [1.02.2009]
- Europejski Sondaż Społeczny*, Źródło: <http://www.europeansocialsurvey.org> [01.02.2009]
- Haber A. (red.), *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*, Warszawa 2007 (pdf)
Źródło: www.parp.gov.pl/files/74/81/158/Ewaluacja_expost.Teoria_i_praktyka_badawcza.pdf [03.06.2008]
- Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego 2007, Stowarzyszenie Klon/Jawor (pdf), Warszawa 2008, źródło: http://portal.engo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/Indeks_Spoleczenstwa_Obywatelskiego_2005_raport.pdf [10.01.2009]
- Raport ONZ, źródło: <http://www.unv.org/fileadmin/img/vww/Volunteerism-FINAL.pdf> [28.03.2009]
- Worek B., *Analiza wyników zogniskowanych wywiadów grupowych: przegląd zagadnień podstawowych*, źródło: <http://www.cem.pl/?a=pages&id=43> [10.02.2009]

Social activity “how and why” – using quality research methods to analyze a chosen group

Abstract

Political science research on the civil activity are mostly concentrated on the quantitative approach, the results of such research allow for determining the scale of a phenomenon, comparing the situation on the defined areas, they also provide the possibility to observe tendencies and changes. The aim of the article is to present the use of qualitative methods in the completed research on the civil activity of secondary school students in Kraków, where focusing on the part of a reality allowed for observing the group in context and better understanding of the phenomenon. The article presents basic fortes and weaknesses of the quantitative and qualitative studies, as well as possibilities of secondary data analysis. The analysis results of the study conducted using the observation and interview (individual and group) methods and preliminary conclusions, which can be useful for quantitative research preparation for the 13–16 age group have been presented in the article. The realization of both quantitative and qualitative research does not, however, give a certain answer for all the research questions and brings many new challenges.

Key words: civil activity, autonomy, civil society, qualitative research, quantitative research, intense individual interviews, focused group interviews